

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

Wydział Filologiczny

Słownik reduplikacji i powtórzeń polskich

Adam Dobaczewski

Piotr Sobotka

22.12.2017 Sebastian Żurowski

Projekt

Tytuł: Słownik reduplikacji i powtórzeń polskich
(od zleksykalizowanych reduplikacji do regularnych układów
repetycyjnych)

Projekt NPRH 11H 13 0265 82 (2014–2018)

Zespół (IJP UMK): dr hab. Adam Dobaczewski, prof. UMK
(kierownik), dr hab. Piotr Sobotka, dr Sebastian Żurowski

Ogólne założenia SRiPP

Ma rejestrować trzy typy jednostek i wyrażeń:

- I. Jednostki leksykalne składające się z dwóch identycznych segmentów, np. *całkiem całkiem*, *nawet nawet*, *tuż tuż*, *albo albo* itp. (ale nie wykrzykniki)
- II. Jednostki operacyjne bazujące na jakimś schemacie powtarzania tego samego słowa, które działają na klasach niezamkniętych, np.: *[coś] [czymś]*, *ale _*, gdzie *coś* to dowolny rzeczownik: *sąd sądem*, *ale...*; *miłość miłością*, *ale...*; itd.
- III. Produkty tekstowe, które nie są jednostkami języka w rozumieniu koncepcji jednostki języka A. Bogusławskiego (przyjmowaną przez nas w pracy nad słownikiem), ale które mają dużą frekwencję i bywają rejestrowane w słownikach (np. quasi-tautologie typu *matka to matka*).

Cechy SRiPP

- ⊙ Naukowy (słownikowi towarzyszy monografia A. Dobaczewskiego)
- ⊙ Opisowy
- ⊙ Synchroniczny
- ⊙ Materiałowy (zasób NKJP)
- ⊙ Drukowany
- ⊙ (Bardzo) mały (ok. 100 haseł, kilkaset jednostek leksykalnych)

Elementy mikrostruktury

- ⊙ Wyraz hasłowy (lemat)
- ⊙ Postać jednostki (z charakterystyką otwieranych miejsc)
- ⊙ Informacje gramatyczne (część mowy – jeśli da się ją określić, informacja morfologiczna, składniowa, prozodyczna)
- ⊙ Informacja semantyczna (definicja)
- ⊙ Informacja pragmatyczna
- ⊙ Motywacja (etymologia)
- ⊙ Przykłady użycia
- ⊙ Bibliografia
- ⊙ Obecność w słownikach ogólnych języka polskiego (od SJPDor, bez WSJP)
- ⊙ Komentarz (np. poprawnościowy)

Przykładowy fragment hasła (I)

A ZOB NIC (*nic a nic*), **WCALE** (*wcale a wcale*)

Pron a Pron

G

MORF nieodmienne

SYNT wyrażenie reduplikowane jest zaimkiem wskazującym, utworzona konstrukcja zajmuje pozycję syntaktyczną analogiczną do pozycji wyjściowego zaimka

PROZ akcent zdaniowy nie może padać na segment reduplikujący, możliwe jest zaakcentowanie członu zreduplikowanego

SEM ‘mówiący w konkretnej sytuacji mówienia o czyjejs wypowiedzi nie wskazuje referencji zaimka określonej w omawianej wypowiedzi’

PRAG

MOTYW

Przykładowy fragment hasła (II)

*Z nową tak stworzoną kompanią z podoficerami ruszyłem na pozycje do Wierzbicy, posyłając rowerzystę z meldunkiem, że w **takim a takim** składzie, pod osobistym dowództwem, jestem gotów do zamierzonej akcji – niestety już dobrze świtało.*

*Byli starzy kolekcjonerzy, zazwyczaj ubrani w najgorsze łachmany, jakieś poprzecierane jesionki, przykrótkie kurteczki – jedni dlatego, że chcieli wyglądać na biednych i dzięki temu płacić niższe ceny, inni – bo rzeczywiście odmawiali sobie wszystkiego, żeby kupić **tę a tę** paterę, **taką a taką** złotą doxę.*

*W Wenecji byli dlatego, żeby Konstancja mogła zobaczyć **to a to, tamto a tamto**, tutaj poruszali się najzupełniej swobodnie.*

BIBL Mikołajczak 1998; Żabowska 2017

SŁOW SJPDor, SJPSz, ISJP, USJP

KOMENTARZ

Jednostki fundowane na powtórzonym segmencie

Możliwe zapisy ortograficzne: x x (np. *całkiem całkiem*); x, x (np. *całkiem, całkiem*); x-x (np. *całkiem-całkiem*)

całkiem całkiem – Wiedziałem, że fotografowałem domy, lecz na zdjęciach nie dało się niczego zobaczyć, okna za to wyszły **całkiem, całkiem**.

ciut ciut – Tak że nawet jeśli czasy są „**ciut, ciut** chuligańskie”, to „w biegu swym niczemu nie są winne”, i jeśli czasy mi się nie podobają, to moja wina.

tuż tuż – Ścigany klątwami i wrzaskiem przesadził płot, przedarł się przez słoneczniki, pokrzywy i łopiany, zbawczy las był **tuż, tuż**, niestety, pogoń miał na karku, również z boku, zza stogu, zachodzili gnający za nim knechci.

Jednostki operacyjne bez wykładników segmentalnych (z wykładnikami pozycyjno-fleksyjnymi)

$-decl/imp$ $-decl/imp$ ↓ – Czy on o tym wiedział? – *Wiedział, wiedział!*
– Nic się nie stało. *Śpij, śpij.*

$Pron_{inter}$ $Pron_{inter}$ ↑ – Spotkałem go w Paryżu. *Gdzie, gdzie?*

N_{voc} N_{voc} ↓ – *Jasiu, Jasiu...* Co z Ciebie wyrośnie?

V_{inf} V_f – *Bawić się baw*, ale nie rozrzucaj wszystkiego wokół.

Jednostki z wykładnikami segmentalnymi

co $N_{nom'}$ *to* N_{nom} – Łódzie do wynajęcia były znacznie cięższe, ale *co* *łódź*, *to* *łódź*.

N_{nom} N_{instr} *a/ale/lecz* _ – Wyrok wyrokiem, *ale* można się odwołać.

N *jak* *N*, *a/ale/lecz* _ – Geniusz *jak* *geniusz*, ale co najmniej zdolny człowiek.

NP_{nom} *jak* NP_{nom} – *Na wojnie* *jak* *na wojnie*, spokoju nie zaznasz.

$Pron_{inter}$ *jak* $Pron_{inter}$ *ale* _ – *Kto* *jak* *kto*, *ale* on nie powinien tak postąpić.

jak $V_{\cancel{f}}$ *tak* V_f – *Las* *jak* *stał*, *tak* *stoi*

jak $N_{nom'}$ *to* N_{nom} – *Jak* *rozpusta*, *to* *rozpusta*.

jak $V_{inf\cancel{f}}$ *to* V_{inf} – *Jak* *szaleć*, *to* *szaleć*.

Układy powtórzeniowe niebędące specyficznymi jednostkami repetycyjnymi polszczyzny (tworzone na ogólniejszych zasadach)

⊙ F(x,y), gdzie x=y

- Tożsamość wyrażen przy różnicy referencji (nie będą rejestrowane), np. *Chłopiec goni chłopca; Człowiek człowiekowi wilkiem; Jeździł z konferencji na konferencję*
- Tzw. quasi-tautologie, np. *Kobiety to kobiety; Wojna jest wojną; Jak wyjechał, to wyjechał; Jestem kim jestem*

⊙ Powtórzenie „ponadjęzykowe”, motywowane ikonicznie i niespecyficzne językowo

- Wewnątrzdzdaniowe repetycje intensyfikatorów i atrybutów ($\_atr\_ \_atr\_ \downarrow$)
Poszli na daleki, daleki spacer.
- Iteracje czasownikowe ($V_{imperf} V_{imperf} \dots, (i) V_{imperf}$)
Co to za lato? Ciągłe tylko pada, pada, pada (i) pada.

Wyszukiwarka powtórzeń w korpusie NKJP

- ⦿ autor: Konrad Gołuchowski
- ⦿ umożliwia wyszukiwanie kontekstów powtórzeń takich samych segmentów i zweryfikowanie, czy dany układ jest zleksykalizowany
- ⦿ przykład zapytania:

```
[lemma~"z"] [pos~"adj|subst" lemma~!"kamień|facet|melina|czołg"  
lemma~A] [lemma~"na"] [lemma~A]
```


Analiza kontekstów z *_ na _* (I)

- ⊙ konwencjonalne i kalendarzowe jednostki miary czasu: *dzień, rok, miesiąc, godzina, minuta, sekunda, tydzień, kwartał, dekada, dziesięciolecie, wiek, kwadrans*

Bogacąca się z **wieku na wiek** tradycja, z której mitografowie będą czerpać wieści, coraz szcudrzej błogostawiona przez grecką sztukę, lubującą się w rzeźbieniu epizodów tamtych dawnych zmagają jasnej przemyślności olimpijskiej z mroczną, głuchą potęgą, dopatrywała się udziału w nich coraz większej liczby bogów.

- ⊙ niekonwencjonalne jednostki miary czasu: *chwila, moment, noc, wieczór, niedziela*

Życie z **dnia na dzień, z chwili na chwilę, z momentu na moment** staje się coraz barwniejsze, coraz pełniejsze, coraz doskonalsze i coraz cudowniejsze.

Analiza kontekstów z *_ na _* (II)

- ⊙ następujące po sobie stany rzeczy/wydarzenia: *pokolenie, mecz, wybory, kadencja, książka, trening, noc, wieczorek, bankiet, sezon, konkurencja, koncert, płyta, rozdział, toast, wersja, sesja, tom, wyścig, spektakl, próba, film, odcinek, kolejka, runda, uderzenie, gem, konkurs, kryzys, kwarta, scena, gra, adaptacja, numer, opowiadanie, tango, książka, okres, głowa, prelekcja, mityng, wizyta, piosenka, edycja, sztuka, czakra, generacja, widzenie, olimpiada, kategoria, akcja*
- ⊙ Nie mogłem jednak nagle, z **opowiadania na opowiadanie**, odmienić życiowej filozofii wiedźmina.
- ⊙ powtórzenia przy czasownikach ruchu (skąd dokąd): *noga, temat, miejsce, bok, gałąź, sporofil, drzewo, proces, grządką, komputer, konto, użytkownik, samolot, kwiatek, belka, biegun, przystanek, kępa, obiekt, sytuacja*

Analiza kontekstów z *_ na _* (III)

⊙ z N_{gen} na N_{acc}

‘to, o czym mowa z zdaniu, zmienia się w podlegających obserwacji odcinkach czasu nazywanych powtórzonym rzeczownikiem’

*Możliwości telefonów niemal z **miesiąca na miesiąc** stają się coraz większe – w sieciach 2G można nawet oglądać telewizję oraz słuchać radia.*

⊙ *ktoś odkłada coś z N_{gen} na N_{acc}*

‘ktoś zwleka ze zrobieniem czegoś, podczas gdy mijają kolejne okresy czasu nazywane powtórzonym rzeczownikiem, które są istotne dla czynności, o którą chodzi’

*Tymczasem, jak twierdzą obaj – Skarga i Smiglecki, jest to sprawa **odkładana z sejmku na sejm**, której mimo upływu lat nie rozwiązano.*

Analiza kontekstów z *_ na _* (IV)

⊙ *z dnia na dzień*

‘niespodziewanie dla osoby, której się to wydarzyło’

*Złamanie na równej, jak się mówi, na równej drodze nogi z **dnia na dzień** odmieniło w moim życiu niejedno.*

⊙ *ktoś żyje z dnia na dzień*

‘ktoś nie zwraca uwagi na to, co będzie w przyszłości’

*Piją, nie starają się o pracę i tak **żyją z dnia na dzień**.*

⊙ *ktoś skacze z kwiatka na kwiatek*

‘ktoś często zmienia obiekt swojego zainteresowania’

Skakałem z kwiatka na kwiatek, nie wiedząc właściwie, za co się wziąć.

jak świat światem

⊙ *jak świat światem, a N_{nom} N_{instr}*

*Poza tym, **jak świat światem, a teatr teatrem**, historie o nienawiściach, konkurencji, niszczeniu się wzajemnym, gigantycznych intrygach mu towarzyszą.*

⊙ *jak/odkąd/od kiedy świat światem*

***Odkąd świat światem** ludzie zawsze mieli inne niż te rzeczywiste tłumaczenia sukcesu innych ludzi.*

⊙ *jak N_{nom} N_{instr}*

*Po raz pierwszy, **jak Hitler Hitlerem**, w mowie tej nie napadał on na Rosję ani słówkiem.*

„Spójniki” *nie*

N nie N, _

‘mówiący w konkretnej sytuacji mówienia komunikuje, że obiekt lub stan rzeczy, który nazywa powtórzone wyrażenie, nie jest istotny dla tego, o czym mowa w dalszym ciągu wypowiedzi’

Upał nie upał, ziąb nie ziąb, spędzał tu całe popołudnia, choć wcale nie miał na to ochoty.

*Oczywiście nie jest aż tak źle, jak to wyglądało, ale takie są prawa publicystyki: **zabić nie zabić**, ale postraszyć warto.*

N nie N {N-nie-N}

‘mówiący komunikuje, że danej nazwy można użyć do określenia danego obiektu, ale z jakiegoś powodu nie jest to określenie najwłaściwsze’

*Jakieś tam **markety nie markety** tutaj budują.*

*¹⁸Nic nie miałoby już sensu, gdybym nie zrobił wszystkiego, żeby ta **powieść-nie-powieść** ujrzała światło dzienne.*

_, słownie: _ (I)

SYNT wyrażenie reduplikowane jest frazą oznaczającą liczbę, wartość tej liczby po lewej stronie zapisana jest cyframi, a po prawej słowami

PROZ w realizacji mownej reduplikacja nie występuje, liczbę występującą po lewej stronie odczytuje się w postaci zapisanej po prawej stronie

SEM 'piszący komunikuje, że wartość liczby zapisanej cyframi po lewej stronie równa się liczbie zapisanej po prawej stronie słowami'

PRAG wyrażenie urzędowe, występujące tylko w tekstach pisanych, używane po to, by uniknąć pomyłek pisarskich w wielkości zapisywanych kwot

*Warunkiem udziału w konkursie jest dokonanie wpłaty w kwocie **15 zł (słownie: piętnaście złotych)** przeznaczanej na realizację celów statutowych*

Stowarzyszenia na rachunek bankowy: 36 10204984 0000 4002 0019 4670.

_, słownie: _ (II)

*Pytanie za cieniutkie **1,50 (słownie: jeden złotych i pięćdziesiąt groszy)**, na co zostaną te pieniądze spożytkowane?*

*W dorocznych mistrzostwach świata nasi Wioślarze zajęli **87 (słownie: osiemdziesiąte siódme)** miejsce.*

KOMENTARZ pauza zaznaczona w kształcie jednostki przecinkiem może być faktycznie realizowana innym znakiem interpunkcyjnym (zwykle jest to nawias); w tekstach nieurzędowych wyrażenie bywa używane do podkreślenia, że wartość, o której mowa, jest właśnie taka, a nie inna, choć z jakichś powodów piszący chce zakomunikować, że jego zdaniem powinna być większa lub mniejsza

coś niecoś

co nieco 1

MORF liczebnik nieodmienny

SEM 'tyle, że nie można o tym powiedzieć, że jest tego dużo'

*Sprzedawałam dużo tubek i udało mi się zgromadzić **coś niecoś** dewiz, które przeznaczę na walkę o wolność.*

*Spodziewałem się tego, bo już **coś niecoś** nowin do mnie przesiąkło.*

*Obiecaliśmy **coś niecoś** nowemu burmistrzowi, ale tam są niebezpieczne łuki – mówi Kazimierz Bałęczny dyrektor GDDKiA w Poznaniu.*

co nieco 2

MORF operator metapredykatywny

SYNT łączy się z przymiotnikami i przysłówkami oznaczającymi cechy stopniowalne

SEM 'mówiący komunikuje, że temu, o czym mowa, można przypisać daną cechę w stosunkowo niewielkim stopniu'

*Oj, zabrzmiało to **co nieco** frywolnie, a nie było to moją intencją.*

*Czasem zdawało to egzamin, czasem nie, głównie u kobiet, wrażliwych przecież na obraz i dźwięk (głos Zenka przybierał wówczas tony **co nieco** płacziwe, dziecięce).*

*(Rakowski uznawany za ostatniego szefa PZPR był już pierwszym sekretarzem partii zwijającej się i pozbawionej władzy, a przez to **co nieco** kabaretowej, dlatego trudno go umieszczać w jednym szeregu z poprzednikami).*

Pron jak Pron, ale/lecz _

(część mowy nie jest możliwa do określenia)

SYNT wyrażenie reduplikowane jest zaimkiem pytajnym, przy czym niemożliwe jest powtórzenie zaimka *jak*; tematem frazy pojawiającej się w prawostronnym kontekście jest obiekt, który mógłby być jednym z referentów zaimka

SEM 'mówiący komunikuje, że spośród wszystkich obiektów, które może referować powtórzony zaimek, ten, o którym mowa w prawostronnym kontekście jest najbardziej oczywistym, z którym może być związany stan rzeczy, o którym jest tam mowa'

*Doszli do wniosku, że **gdzie jak gdzie, ale** w urzędzie to pieniądze być muszą.*

*Skoro psychika jest taka ważna, a psychika stanęła na baczność, może nawet dostała skrzydeł, bo **kto jak kto, co jak co, ale** psychika ma świadomość samej siebie, wie, że to ostatnia chemia, więc co, do cholery, dlaczego nie działa?*

N po N_{loc}

N za N_{instr}

SYNT wyrażenie reduplikowane jest rzeczownikiem liczby pojedynczej; utworzona konstrukcja zajmuje pozycję podmiotu lub dopełnienia; wartość przypadku pierwszego członu wyrażenia zależy od pozycji składniowej w zdaniu SEM 'mówiący komunikuje, że czynność, o której mowa, jest wykonywana systematycznie na obiektach nazwanych powtórzonym rzeczownikiem'

*Nie mogłam wprost uwierzyć, aż poszłam sama na własne oczy zobaczyć z Oleńką **samochód po samochodzie, tanka po tance...***

Będziemy z synem, każdy w swoim bucie, stawiać krok po kroku aż dojdziemy do celu – zapewnia artysta.

*Wyburzali **dom po domu, ulicę po ulicy, meczet po meczecie.***

N_{nom} **po** N_{loc} **1** (czasowe)

N_{nom} **za** N_{instr} **1**

SYNT wyrażenie reduplikowane jest rzeczownikiem liczby pojedynczej nazywającym wprost lub metonimicznie jakąś miarę czasu, utworzona konstrukcja zajmuje pozycję syntaktyczną przysłówka (okolicznika czasu)

SEM 'mówiący komunikuje, że czynność, o której mowa, trwa w czasie, który można podzielić na odcinki nazwane powtórzonym rzeczownikiem, i że z jakiegoś powodu dla tej konkretnej czynności jest istotne, że to ten, a nie inny przedział czasu'

*Pola te należały do leśniczówki i **rok po roku**, niestety, były obsiewane owsem, który stawał się coraz nędzniejszy i nie w bardzo dobrej formie utrzymywał leśne konie Bolesława.*

*Fundusze bezpieczne CU Życie Gwarantowany i Strategiczny kumulują zwroty **kwartał po kwartale**, co pozwala im uzyskiwać w długich okresach wyniki przewyższające inflację.*

N_{nom} *po* N_{loc} 2 (sposobowe)

N_{nom} *za* N_{instr} 2

SYNT wyrażenie reduplikowane jest rzeczownikiem liczby pojedynczej nazywającym wprost lub metonimicznie część obiektu, o którym jest mowa w zdaniu, utworzona konstrukcja zajmuje pozycję syntaktyczną przysłówka (okolicznika sposobu)

SEM 'mówiący komunikuje, że czynność, o której mowa, wykonywana jest na obiekcie, o którym mowa, w sposób systematyczny'

*Postanowił, że jeśli nie znajdzie żadnej wskazówki, zabierze wszystkie cztery foliały i **znak po znaku** przeanalizuje w jakimś spokojnym miejscu.*

Ulegając upojnej przestrzeni, zatrzymujemy się kilkakrotnie, i tak kilometr za kilometrem posuwamy się wśród szarych piasków, kamieni i skał trwających tu od tysięcy lat.

krok po kroku 1

(krok za krokiem 1; noga za nogą)

SYNT przysłówek; łączy się z czasownikami oznaczającymi chodzenie

SEM 'tak, że między jedną a drugą zmianą położenia mija tak dużo czasu, że zwraca to naszą uwagę'

*Idę **krok po kroku** wokół stołu w prawo, a moneta obraca się względem „stołu” w lewo.*

*Dojść **krok po kroku** to nie to samo, co jechać tam autokarem.*

*Bez wydeptywania **krok po kroku** ścieżek wciąż zasypujących się złocistymi ziarenkami niepokoju.*

krok po kroku 2

(krok za krokiem 2)

SYNT przysłówek; łączy się z czasownikami oznaczającymi czynności, w których można wyodrębnić wyraźne etapy

SEM ‘tak, że podczas wykonywania czynności, o której mowa, nie są opuszczane żadne jej etapy i każdy z nich jest wykonywany po kolei’

*W jednym z najbliższych wydań naszej gazety postaramy się jak najprościej, **krok po kroku** opisać zmiany, które obejmą pl. Narutowicza i ul. Kościuszki.*

*Ta sama zarażona Lucy i ten sam Dracula, którzy zaczynają **krok po kroku** zmieniać w wilczą, wyuzdaną seksualnie Transylwanię sam Londyn, środek wiktoriańskiego, przemysłowego świata rozumu.*

***Krok po kroku** zobaczymy kolejne etapy tworzenia pojazdów.*

Zleksykalizowane konstrukcje okołoprzymkowe (przysłówki)

cios za cios

coś za cios

jota w jotę

krok po kroku

krok za krokiem

kropka w kropkę

kropla w kroplę

kubek w kubek

litera w literę

noga za nogą

oko w oko

raz koło razu

raz po raz

raz po razu

raz przy razie

raz w raz

raz za razem

słowo w słowo

toczka w toczkę

twarzą w twarz

wet za wet

Frazeologizmy czasownikowe

ktoś przeczytał/czyta coś od deski do deski

ktoś żyje z dnia na dzień

gdzieś kamień na kamieniu nie został/pozostał

ktoś skacze z kwiatka na kwiatek

ktoś poszedł/idzie z kimś łeb w łeb

ktoś odkłada coś z N_{gen} na N_{acc}

Dziękujemy za uwagę!